Ändringar i arvs- och gåvobeskattningen av livförsäkringar m m

Av kammarrättsassessorn Margareta Sahlström

1 Inledning

Riksdagen har — med ett mindre undantag — antagit av regeringen ställda förslag om ändringar i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt (prop. 1979:980:77, SkU 23, SFS 1980:75). De nya reglerna berör främst arvs- och gåvobeskattningen av livförsäkringar och bygger i dessa delar på livförsäkringsskattekommitténs (LSK:s) betänkande Kapitalförsäkring m m (Ds B 1977:04). Ändringarna avser beskattningen av förmånstagares rätt till pension och beskattningen av förvärv på grund av förordnande som avser utländsk försäkring. Vidare utsträcks den frihet från skyldighet att betala arvsskatt som f n tillkommer svenska kyrkans centrala organ till att omfatta samtliga trossamfund. De nya bestämmelserna skall tillämpas i de fall då skattskyldighet på grund av dödsfallet eller gåvan inträder efter utgången av juni månad 1980.

2 Arvs- och gåvobeskattningen av livförsäkringar

2.1 Förmånstagares förvärv på grund av livränteförsäkringar

Med livränteförsäkring avses en försäkring där utbetalningen skall fortgå under en viss tid och i princip förutsätter att en eller flera personer lever. Skattskyldigheten enligt lagen om arvsskatt och gåvoskatt (AGL) för vad en förmånstagare får på grund av en livränteförsäkring är redan i dagsläget begränsad på olika sätt. För sådana försäkringar som i inkomstskattehänseende behandlas som pensionsförsäkringar (P-försäkringar) är reglerna särskilt förmånliga. P-försäkringar som har tagits i samband med tjänst (tjänstepensionsförsäkringar) och frivilliga P-försäkringar för vilka premieinbetalningen har påbörjats eller fullgjorts genom engångsbetalning mer än tio år före skattskyldighetens inträde (äldre P-försäkringar) medför över huvud taget inte någon skattskyldighet enligt AGL för förmånstagaren. Förvärv på grund av yngre P-försäkringar liksom förvärv på grund av andra livränteförsäkringar (K-livräntor) medför skattskyldighet endast om de överstiger ett grundavdrag om 10 000 kr per år (yngre P-försäkringar) resp 2 500 kr per år (K-livräntor).

Om förmånstagaren vid försäkringstagarens död får förfoganderätten till försäkringen, skall enligt 12 § AGL kapitalvärdet av den del av pensionen eller

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:11

K-livräntan som överstiger grundavdraget arvsbeskattas. Om förmånstagaren inte får förfoganderätten till försäkringen, skall i stället pensionen eller livräntan gåvobeskattas i den takt beloppen betalas ut.

De nya bestämmelserna innebär att den nuvarande arvs- och gåvobeskattningen av en förmånstagares rätt till pension helt upphör. Bakgrunden är att de belopp som faller ut på grund av en P-försäkring även inkomstbeskattas. Därvid tas inte någon hänsyn till att beloppen även träffas av arvs- eller gåvoskatt. Skulle förmånstagaren ha inkomster vid sidan av pensionen kan det sammanlagda skatteuttaget därför bli högt, vid stora sidoinkomster t o m överstiga utfallande pensionsbelopp. Den s k 80/85-procentregeln är inte tillämplig beträffande gåvoskatt. Regeringen kan emellertid med stöd av 58 a § AGL efter ansökan sätta ned eller efterge gåvoskatten. Regeringen har också begagnat denna möjlighet.

Den dubbla beskattningen har motiverats med risken för skatteflykt. Fram till år 1976 var ju kraven för att en försäkring skulle räknas som P-försäkring relativt lindriga. Det stod t ex försäkringstagaren fritt att ta försäkringen på en annan persons liv. Vidare kunde kapitalbelopp förenas med pensionen och det fanns inte någon beloppsgräns för avdrag för försäkringspremierna. Genom lagstiftning år 1975 skärptes emellertid reglerna avsevärt. Utgångspunkten var att endast sådana försäkringar som fyllde ett verkligt pensioneringsbehov skulle godtas som P-försäkringar. Ändringarna innebar bl a att i princip endast försäkringstagaren själv kunde vara försäkrad, att kapitalbelopp inte längre fick utgå och att utbetalning fick ske endast till försäkringstagaren själv samt till efterlevande make och barn. En P-försäkring kunde heller inte längre belånas eller pantsättas och avdragsrätten för premier begränsades och anknöts till av storleken av försäkringstagarens arbetsinkomster. Det är med hänsyn till denna skärpning som arvs- och gåvobeskattningen nu upphör.

De nya inkomstskattereglerna tillämpas fr o m 1977 års taxering. Försäkringar som tecknats före utgången av år 1975 och enligt äldre regler var att betrakta som P-föräkringar skall emellertid alltjämt behandlas som sådana vid inkomsttaxeringen. Dessa övergångsbestämmelser gör att man skulle kunna sätta i fråga att inte tillämpa de nya arvs- och gåvoskattebestämmelserna fullt ut beträffande äldre försäkringar. Som inledningsvis anförts blir emellertid samtliga utbetalningar efter den 30 juni 1980 arvs- och gåvoskattefria. I propositionen motiveras detta främst med den orimligt hårda beskattningseffekt som i vissa fall kan inträffa. Vidare medför den nuvarande ordningen att en egenföretagares försäkring behandlas mer oförmånligt än en tjänstepensionsförsäkring. Administrativa skäl har också ansetts tala mot en tillämpning av äldre regler under en lång övergångsperiod. Slutligen kan skattefriheten inte missbrukas genom att nya försäkringar tecknas.

Beträffande K-livräntor hade LSK föreslagit att grundavdraget om 2 500 kr skulle höjas till ett halvt basbelopp. En motion av samma innebörd förelåg

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:11

också i riksdagen. Departementschefen ansåg det emellertid mindre lämpligt att i detta sammanhang ändra grundavdraget för K-livräntor. Försäkringsformen kunde enligt hans mening visserligen ha till syfte att skapa ett önskvärt efterlevandeskydd men torde i flertalet fall användas som ett led i kapitalöverföringar till minderåriga barn eller andra närstående. Redan nuvarande regler innebär att det är möjligt att skattefritt föra över 4 500 kr per år till en förmånstagare (det särskilda grundavdraget 2 500 kr + det vanliga skattefria gåvobeloppet 2 000 kr). En höjning av grundavdraget borde därför inte göras utan att gåvoskattereglerna i övrigt samtidigt sågs över. Riksdagen hade samma uppfattning.

2.2 *Beskattning av förvärv på grund av utländska försäkringar*

För tillämpning av AGL:s bestämmelser om beskattning av förmånstagarförvärv fordras enligt ordalydelsen att förmånstagaren insätts i enlighet med försäkringsavtalslagen. Denna lag är emellertid tillämplig endast på svenska försäkringar. I avsaknad av särskilda bestämmelser har därför förvärv på grund av utländska försäkringsavtal hittills undgått arvs- och gåvobeskattning här i landet. Fr o m den 1 juli 1980 kommer de emellertid att i princip likställas med svenska.

I ett nytt sjunde stycke i 12 § AGL stadgas att förvärvet rent tekniskt skall behandlas så som om det tillhört boet och tillagts förmånstagaren genom testamente. Detta innebär att hänsyn till förvärvet tas vid beräkning av efterlevande makes giftorättsgods och — om det yrkas i skatteärendet — även vid beräkning av arvinges laglott.

För såvitt gäller grundavdrag medges sådant i samma utsträckning som beträffande svenska försäkringar vid utländska sjuk- och olycksfallsförsäkringar och vid sådana utländska livförsäkringar som faller ut med på förhand bestämt belopp om försäkringen — om den inte hade varit utländsk — skulle ha uppfyllt de krav som ställs på svenska sådana livförsäkringar. För rätt till pension medges skattefrihet om den utländska försäkringen vid inkomsttaxeringen behandlats som en P-försäkring (se beträffande denna fråga Johan Salsbäcks artikel i detta nr av Skattenytt). Vid övriga förvärv av livränta medges grundavdrag med 2 500 kr dvs motsvarande svenska K-livräntor.

Departementschefen uttalade beträffande det berättigade i att medge grundavdrag även vid utländska försäkringar att orsaken till att svenska medborgare har försäkringar i utlandet ofta torde vara att de har eller har haft sin tjänstgöring förlagd utomlands. Vidare framhölls att många utlänningar som har bosatt sig i Sverige kan ha kvar försäkringar som ursprungligen tecknats i hemlandet. Även den ökade turismen medför att fler utländska sjuk- och olycksfallsförsäkringar tecknas nu än tidigare. Många av dessa försäkringar är av sådant slag att det skulle framstå som stötande om de efterlevande i skattehänseende behandlades sämre än om försäkringen varit svensk.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:11

3 Vissa förslag angående försäkringsbeskattningen som inte lett till lagstiftning

LSK lade i sitt slutbetänkande fram flera förslag om ändringar i försäkringsbeskattningen. Beträffande arvs- och gåvobeskattningen har de viktigaste av de förslag som lett till lagstiftning redovisats ovan. Flertalet av kommitténs övriga förslag på detta område gällde frågor som har nära samband med de civilrättsliga reglerna. Såväl försäkrings- som familjerätten är emellertid föremål för en omfattande översyn inom försäkringsrättskommittén och familjelagssakkunniga. Fortsatta överväganden om arvs- och gåvobeskattningen kommer därför att bli nödvändiga. Med hänsyn främst härtill togs förslagen inte upp i detta sammanhang.

LSK:s betänkande innehöll också förslag om bl a inkomst- och förmögenhetsbeskattning av kapitalförsäkringar. Förslaget berörde endast sådana kapitalförsäkringar som belånats högre än tre basbelopp. LSK föreslog här att en viss andel av lånebeloppet, alternativt försäkringens tekniska återköpsvärde, årligen skulle tas upp som skattepliktig inkomst för försäkringens ägare. Samma belopp skulle också behandlas som en skattepliktig tillgång vid förmögenhetsbeskattningen. Remissutfallet var splittrat. Många remissinstanser motsatte sig förslaget. Andra ställde sig positiva men hade olika uppfattningar om den rent tekniska lösningen. En vanlig uppfattning var att nya regler inte borde begränsas till belånade försäkringar.

I propositionen uttalade departementschefen att han för egen del inte ville bestrida att det i och för sig kunde anföras skäl för en ändring av nuvarande principer för inkomst- och förmögenhetsbeskattningen av kapitalförsäkringar. Såväl betänkandet som remissbehandlingen hade emellertid belyst svårigheterna att göra avgränsningar som var materiellt tillfredsställande och samtidigt tekniskt hanterbara. Förslagen skulle dessutom försämra möjligheterna för det långsiktiga försäkringssparandet. Från samhällets synpunkt var det önskvärt att detta sparande upprätthölls. De större kapitalförsäkringar, slutligen, som berördes av förslaget hade ofta funktionen att ge dödsfallsskydd och underlätta generationsskiften inom familjeföretagen. En löpande inkomst- och förmögenhetsbeskattning skulle leda till påfrestningar för många av dessa företag eftersom beskattningen ofta skulle göra det nödvändigt för försäkringstagarna-företagsägarna att öka löneuttagen för att finansiera de nya skatterna. En sådan effekt skulle direkt motverka syftet med de nya regler för kapitalbeskattning av småföretag som infördes hösten 1977. Departementschefen ansåg därför att förslagen inte borde läggas till gund för lagstiftning.

4 Arvsskattefrihet för trossamfund m fl

Som inledningsvis omtalats innebär den nya lagstiftningen även att arvsskattefriheten utsträcks till att omfatta samtliga trossamfund.

Befrielse från arvsskatt tillkommer f n endast sådana stiftelser och sam-

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:11

manslutningar som har till huvudsakligt syfte att främja från samhällets synpunkt särskilt värdefulla ändamål. Dit räknas — förutom statens egen verksamhet — även verksamhet som främjar försvaret, utbildningen, forskningen samt vården av barn och behövande ålderstigna och sjuka. Sammanslutningar med andra allmännyttiga ändamål är befriade endast från gåvoskatt.

Svenska kyrkans s k riksorgan anses omfattade av den skattefrihet som tillkommer staten. Svenska kyrkans församlingar och lokalkyrkor är däremot, liksom de fria trossamfunden, befriade endast från gåvoskatt. Det berättigade i att vissa av svenska kyrkans organ åtnjuter större skattebefrielse än de fria trossamfunden har länge diskuterats. Frågan togs emellertid inte upp med hänvisning till att utredning pågick om att skilja kyrkan från staten.

I syfte att uppnå en lika behandling föreslog den förra regeringen i prop 1978/79:160 att arvsskattefriheten skulle utvidgas. Skatteutskottet (SkU 55) ansåg sig i princip kunna biträda regeringens förslag. Enligt utskottet talade emellertid rättviseskäl för att man prövade möjligheterna att utvidga arvsskattefriheten även till andra rättssubjekt än dem som föreslogs i propositionen. På grund av detta avstyrkte utskottet — och sedan även riksdagen — bifall till propositionen i denna del men förutsatte att ett nytt förslag i frågan skulle föreläggas riksdagen.

När den nuvarande regeringen lade fram ett nytt förslag om arvsskattefrihet för trossamfunden uttalade departementschefen att det kunde göras gällande att även andra ändamål och verksamheter än de religiösa borde kunna komma i fråga för arvsskattefrihet. Han ansåg det dock inte möjligt att på det underlag som f n fanns tillgängligt göra någon avgränsning av de nya ändamål som skulle omfattas av skattefriheten. Innan en sådan utvidgning övervägdes måste man enligt hans mening avvakta resultatet av stiftelseutredningens arbete och vidare erfarenheterna av de nya regler för inkomst- och förmögenhetsbeskattning av ideella föreningar som infördes våren 1977 och tillämpades första gången vid 1979 års taxering.

I den nya lagstiftningen har man bestämt de skattefria objekten med utgångspunkt i religionsfrihetslagens definition av trossamfund, nämligen förutom svenska kyrkan sammanslutning för religiös verksamhet vari ingår att ordna gudstjänst. Skattefriheten gäller även frikyrkoförsamlingarna, svenska kyrkans församlingar och lokalkyrkor, samarbetsorgan för sådana juridiska personer samt stiftelser eller sammanslutningar som är anknutna till trossamfund eller församling och vars verksamhet kan anses utgöra ett led i samfundets eller församlingens verksamhet.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:11